

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

SOÓS SÁNDORNÉ

„...fonjunk rózsafüzért szép Üdvözetébül!”

A rózsafüzér imádsága és rózsafüzéres versek a XIX-XXI. századi magyar irodalomban

DEBRECENI EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

2008

I. Az értekezés témája és célkitűzése

A katolikus felekezet imádságirodalma a magyar irodalom szerves részét alkotó, a művelődés-és kultúrtörténetben jelentős szerepet betöltő, de kevésbé kutatott terület. A rózsafüzér imádsága is feltáratlan, a hazai elterjedését bemutató munkák száma is kevés, a liturgia-és lelkiégtörténeti megközelítések is töredékesek, s a művelődéstörténeti kutatások terén is legfeljebb részeredményekre támaszkodhatunk, még az imádság magyar nyelvű teológiai irodalma is szegényes. Az értekezés célkitűzése, hogy a XVI. századra kialakult és azóta is élő rózsafüzér-imádság irodalmi megjelenését kövesse végig az 1880-as évektől napjainkig. A dolgozat igyekszik feltárni a hagyományosnak mondott rózsafüzér szakrális műfaja, az imádság kötött szerkezetét megbontó szövegek, a ponyvák, a vallásos irodalom, az irodalmi parafrázisok és a vallásgyakorlásba visszakerült textusok kapcsolatát is.

A rózsafüzér egyénileg és közösségben is végezhető ájtatosság, melynek több évszázados története, használata, funkciója, a hagyományos szerkezetben visszatükröződő sajátosságai elválaszthatatlanok a Katolikus Egyháznak és híveinek imagyakorlatától. A bibliai eredetű imádságok (Miatyánk, Üdvözlégy) keretébe foglalt sajátos elmélkedés Jézus Krisztus életének, szenvedésének, feltámadásának titkait evangéliumi részletekkel idézi meg röviden, rendszerint egy mondat erejéig. Az imádságtípus hagyományos formája több évszázad alatt alakult ki, a XII. századtól megélnékülő Mária-tisztelet az áhítatforma terjedéséhez jelentősen hozzájárult. Szokássá válását, egyéni majd közösségi használatát szerzetesrendek ösztönözték, egyházi ajánlások támogatták, hiszen az imádság nem csak a katolikus hívők Mária előtti hódolatát közvetítette, hanem a tisztelet mindenkori helyes irányát is megmutatta. Az üdvtörténet nagy eseményeit, a megváltás műveit történeti, sőt kozmikus-eszkatologikus távlatba helyezve irányította a figyelmet Krisztusra, s a hittételek emlékezetbe rögzítésével szívbeli bűnbánatra, állandó megtérésre szólított föl.

A rózsafüzér-imádság lényegi elemeit jelentő evangéliumi titkoknak a teljesebb megértéséhez és átéléséhez már az első időktől kezdve elmélkedéseket, időszerű kívánságokat, fohászokat, könyörgő szavakat is kapcsoltak. Ezekkel a bővítésekkel a rögzített, kötött formát bontották meg, s az alapimádságnak számos variációját hozták létre.

Idővel számos speciális szentolvasó is született, s egy-egy közösség igénye szerinti változatok is létrejöttek. Ezekben az új struktúrákban az alapimádság kötöttségei rendszerint megőrződtek, de az újító törekvések eredményeként ezekhez újabb és újabb tartalmak járultak. A XIX. század második felétől felvirágzó rózsafüzéres társulati élet kialakította az Egyház által szabályozott, de a helyi sajátosságokhoz alkalmazkodó szervezeti kereteket is,

melyek sok helyütt különösen gazdag és változatos rózsafüzéres szövegek, énekekkel, elmélkedésekkel megszerkesztett szövegművek bölcsői lettek. Az így keletkezett, ájtatossági célokat szolgáló használati textusok a hagyományosnak mondott rózsafüzér különleges változatai, példázzák, hogy az imádság a közösség igényének megfelelően mind a mai napig meg tud újulni.

Az Egyház által sokféle módon népszerűsített rózsafüzér-imádság koronként változó tekintélyű műfajként kínált mintát és előképet a vallásos irodalomnak is. Az ájtatossági irodalomban a rózsafüzér kiemelt értékű, szakrális szövegére való rájátszás az 1880-as évektől kezdve a tradícióra utalásnak, az értékörzésnek és értékteremtésnek a lehetőségét is jelentette, de szolgálta a Mária-tisztelet ápolását és az olvasótábor közössége azonosságának, összetartozásának megteremtését is. Az imádsággal intertextuális kapcsolatokat fölmutató, az Egyház hitelveit és a hagyományokat hűségesen tükröző, egymásnak mintául és mértékül szolgáló versek a vallásos-katolikus olvasóknak a közösséghez tartozás megerősítő lehetőségét is kínálták. Ezek a szövegek a rózsafüzér-imádság részleges vagy teljes, tartalmi vagy szó szerinti parafrázisai, melyeket rózsafüzéres verseknek nevezhetünk. Ilyen szakkifejezést az irodalomtudomány nem használ, nem is műfajt takar, hanem olyan textusokra vonatkozik, melyek tartalmi-tematikus, funkcionális, formai tekintetben kapcsolhatók a rózsafüzér-imádsághoz és egymáshoz is. Ilyen módon van létjogosultsága annak is, hogy az 1880-as évektől kezdve az ún. rózsafüzéres vers jelensége kapcsán akár kánonról beszélhessünk, hiszen az ájtatossági, léleknemesítő irodalomban ezek a textusok megkülönböztetett tekintéllyel ruházódtak föl, egy közösség értékrendjét, vallásos meggyőződését, máriás hitét juttatták érvényre, egymás mintái és mértékei is voltak, s értelmezésüket megkönnyítette a szövegek alkotta háttér. Ezeknek a textusoknak a szerzői, kiválasztói, megjelentetői és címzettjei hívő emberek voltak, akik számára a szöveg értéke és megbecsültsége egybeesett. Fontos a szövegek megszületésének időbelisége is, a támogató háttérrel jelentő rózsafüzéres társulati élet fontossága, az Egyház által szabályozott keretek jelenléte, amelyek eredménye az a közel százharminc vers, amely az 1885 és 1944 között megjelenő *A Legszentebb Rózsafüzér Királynéja - Rózsafüzér királynéja* c. hitbuzgalmi lap több mint hatvan évfolyamában látott napvilágot.

A vallásos irodalom rózsafüzér-parafrázisainak megszületése összefügg a XIX. század közepétől fellendülő és a XX. század első négy évtizedében virágzó rózsafüzéres társulati étellel is, mely szorgalmazta az evilági szerepvállalást, a keresztény közéletben való határozott részvételt és a sajtóapostolkodást is. Ezt a törekvést is szolgálták az értekezésben bemutatott versek, amelyekben a rózsafüzér-imádság nagyszerű formát kínált a keresztény

tanításnak és a korhoz szóló üzenetnek a megfogalmazásához, ahhoz a szándékhoz, hogy a lelki tartalmakat megérthetővé, átélhetővé tegyék, s az identifikációt, imitációt segítsék. A műfaj kínálta lehetőségeket felhasználták az evangéliumi és személyes, az evangéliumi és közösségi-nemzeti párhuzamba állítására is, hogy a XIX-XX. századi magyar történelem válságos időszakában, a világnézeti pluralizálódás és szekularizáció idején lelki-erkölcsi energiát sugározva a gondolkodás és a magatartás formálói legyenek.

XX. századi költészetünk története során is számtalan, magas esztétikai értéket képviselő mű létrejöttében jelentett forrást és ihletet a rózsafüzér-imádság. Míg azonban a szentolvasó egyházi imádsága a hit elmélyítését szolgáló, sajátos elmélkedés eszköze, az ájtatossági irodalom léleknesmesítő versei közül néhány a hitgyakorlás részévé is vált, a szépirodalom szövegthalmazát gazdagító, egyéni hangvétellű írások ilyen szerepet nem tölthettek be, jóllehet sokak számára a megtérésre és a keresztyénibb életre fölszólító sürgetésként is hatottak, hitet ébresztettek, kegyelmet közvetítettek, lelkeket tápláltak. A műfajtörténeti áttekintés azt is bizonyítja, hogy a modern irodalomban a szakrális téma, műfaj, hangnem, forma lehetőséget kínál a profanizálásra, nyelvi játékra – legszélsőségesebb esetben az ironikus-gúnyos imitációra. Az új textusban így már nyoma sincs a vallásos gondolatnak, sőt alapvetően más értelmezést kap az eredeti szöveg is. Tehát a korábban normaként működő szakrális szöveghez való kötődést inkább az eltérés és deformálás módozatai váltják föl.

Az értekezésben a szövegeket elsősorban a hagyományos rozáriummal való tartalmi, szerkezeti, motivikus, műfaji kapcsolat alapján értelmeztem. Egy-egy szöveg önnön jelentésének és formanyelvének feltárásán túl kerestem az aktuális szöveg és a rózsafüzér kapcsolatának minél több elemét és a versek egymással való érintkezési pontjait is. Így próbáltam összegyűjteni egy olyan kapcsolatrendszer tartalmi-szerkezeti-motivikus elemeit, melyek a rózsafüzér imádságának leglényegesebb, hosszú történeti fejlődés során kialakult jegyeit is összegzik, s egyúttal az állandóság és a variabilitás izgalmas kapcsolatára is fényt derítenek. Megkíséreltem annak a bemutatását, hogy az egyházi műfaj, a szakrális szöveg miként lehet számos módon mintaadó a XX-XXI. századi magyar irodalomban is.

Nem törekedtem komplex elemzésre, alaposabb elemzést azokról a versekről írtam, amelyekben több szempont érvényesülését vizsgálhattam, mint például az ún. titokversek esetében. Dolgozatom nagy része önálló, a kitűzött szempontokat követő, egyéni interpretáció.

A kutatásom témája és időbeli kerete a XIX. század utolsó harmadának és a XX-XXI. század fordulójának magyar irodalma, főképp az érintett időszak áhítati folyóiratainak és

kiadványainak rózsafüzéres versei, melyek a vizsgált időszakban - a ponyvairodalmon kívül - 1885-től jelentek meg, legnagyobb számban az ekkor induló, domonkosok által kiadott egyházi folyóiratban, *A Legszentebb Rózsafüzér Királynéja* című lapban, amely 1909-től *Rózsafüzér királynéja* címmel jelent meg egészen 1944-ig. Fontosnak tartottam éppen ezért a hitbuzgalmi lap történetének, a szerkesztői törekvéseknek és a szerzői háttérnek a részletesebb bemutatását is, de utalnom kellett a fogadtatás sokféleségére is. Az értekezésben közel százötven rózsafüzér-parafrazist vizsgáltam az ájtatossági irodalom és a szépirodalom textusai között. Nagyon izgalmas feladatnak ígérkezett az imádság, a vallásos irodalom parafrázisai, a ponyvák imádságai és a szépirodalom szövegei közti összefüggések feltárása, voltaképp annak a feltérképezése, milyen módozatokban él és hat a hosszú századokon keresztül normaként működő textus, hogyan tükröződik a világkép és a szenthez (Istenhez, a Szűzanyához) való kapcsolat változása az eltérés és a már-már deformálás jelenségében is.

II. Az alkalmazott módszerek

A ma is érvényes, egymástól nehezen elválasztható négy értelmezési szint a jelen téma megközelítésében is alkalmazható. A kortörténeti értelmezés során arra keressük a választ, kikhez, kikért szólt az elemzendő mű. A legtöbb esetben a korabeli keresztények-katolikusok az elsőrendű címzettek, vigasztalásukra, a hittartalmak tovább adására születtek a művek. Az aktuális vonatkozások és a szakrális tartalmak összekapcsolását az magyarázza, hogy a versek keletkezése elválaszthatatlan a társadalmi-politikai helyzettől és attól a meggyőződéstől, hogy minden kor kérdéseire csak hitből fakadó válaszok adhatók. Legtöbbjük a XX. század első négy évtizedében született, Magyarország történetének válságos időszakaiban, a szekularizáció, a vallásos pozíciók, értékrendek profanizálásának, egy kimondottan világi kultúra térhódításának idején. Mindebből is következik a versek erősen didaktikus jellege, az evangéliumi tanítás tovább adásának határozott szándéka, a hagyományos nyelvi megformáláshoz való ragaszkodás, az egyszerűség és áthatolhatóság, mely szinte elvárásként fogalmazódott meg. A második, az egyháztörténeti értelmezés arra világít rá, hogy a történelem ereje, a szentháromságos Egyisten és középpontja, Jézus Krisztus mellett ott áll a mennybe fölvetett Szűzanya, akinek a tiszteletétől elválaszthatatlan, több száz éves rózsafüzér-kultusz része és függvénye volt a mindenkori Egyház történetének. Az Egyház sorsa a kereszténység sorsa is, történetében örvendetes, fájdalmas és dicsőséges korok váltakoznak az idők végezetéig – ahogy a krisztusi, s benne az emberi életet szimbolizáló rózsafüzérben is. Krisztusinak, emberinek egymást értelmező kapcsolatát tükrözik a rózsafüzér-imádság

titkainak inspirációjára született ún. titokversek. A harmadikként említendő eszkatologikus értelmezés az egyén, a közösség és a világmindenség sorsát a „végsők felől” szemléli, melyek a konkrét cselekedetekre és a jövő reményére is hatással vannak. Az egyéni és egyetemes eszkata lelkesége szempontjából nagyon fontos annak az elfogadása, hogy az örök üdvösségre hívott embernek Isten országát itt és most kell szolgáló szeretettel építenie, a bűn és a végső kárhozat ellenében. Amikor értelmezésünkben ezt a megközelítést is szem előtt tartjuk, rádöbbenünk, hogy a kegyelmet közvetítő rózsafüzér-imádság is egyszerre tevékeny és szemlélődő szeretetben készít a „színről színre” látásra. Az imádság ihletésére született versek pedig a művészet sajátos eszközeivel emlékeztetnek Isten országára, az ember Istent kereső és a felebarátot szolgáló hivatására, a dolgok Istentől való rendjére, a jelen élet örömeinek, fájdalmainak a végsők fényében feltáruló misztériumára. A negyedik, spirituális dimenzió Jézus Krisztus evangéliuma és a mindenkori történelmi jelen találkozását, az ember Istennel megélt konkrét kapcsolatát tükrözi. A Krisztus-központú keresztény spiritualitás legfontosabb ismérve a hétköznapiaság, azaz annak a felismerése, hogy az embernek a mindennapokban is osztoznia kell Isten emberért való aggódásában és a vele való törődésben. Aktív, áldozatos és találékony szeretetet jelent ez az élet minden területén. Számunkra mindez azt üzeni, hogy a művészet, költészet is a szolgálat egy útja, amely nem egyéni teljesítmény, hanem válasz Isten hívására, tanúságtevő, önzetlen cselekedet. A rózsafüzér ihletésére született versekben is az Istent kereső ember örömeire, fájdalmaira, küzdelmeire döbbenünk, a hit – nemegyszer a hitért való küzdelem – tanulságos, az olvasót is megerősítő példáira.

A rózsafüzér-parafrazisok esetén az irodalmiság szempontjai mellett különösen fontos a teológiai megközelítés is, hiszen a verbális módon, motivikus-strukturális-retorikai szinten megjelenő, hermeneutikailag is meghatározó imádság és az egyéb szakrális szövegek éppen az irodalmi alkotások lelki-szellemi környezetét kövezik ki, a valóságnak azt a kontextusát rajzolják meg, amelyben a szöveg autentikus értelmezései gyökerezhetnek.

A vizsgálódáskor természetesen figyelembe kell venni a mindenkori poetikai kontextust és horizontot, a konkrét művek, életművek viszonyát a nemzeti kánonhoz, amely mellett – gyakran annak ellenében - más kánonok is léteznek, melyekhez egy adott közösség által kiválasztott, jóváhagyott művek, szerzők, műfajok tartoznak. Úgy tűnik, a bemutatott, a rózsafüzérrel valamilyen módon intertextuális viszonyban álló, a lelkiélet irodalmában megjelenő és az Egyház, illetve a társulatok által legitimált, megbecsült szférában keletkezett versek közös sajátásaik alapján a kánon jellegzetességeit mutatják, mintául és mértékül szolgáltak a XX. század első felének katolikus irodalmában. Ez az eleve-determináltság befogadást és kritikát is meghatározott. Fontosnak tűnt annak a bemutatása is, hogy az egyes

alkotók élet-és társadalmi helyzete hogyan hatott egy-egy mű fogadtatására és akár ezen keresztül a befogadói szemléletre, azaz mi jellemezte a presztízst és a szöveg önértékének a kapcsolatát. A legtöbb versben a vallásos-erkölcsi üzenet elsőbbséget kap a megformáltsággal szemben, s a verseket létrehozó hitbuzgalmi szándék sok esetben valóban lírai közhelyeket, saját korának irodalmi kontextusában is színvonalalannak számító beszédmodort, naívan és közvetlenül tanító modort szült. E sajátosságok eltérő megítélése a katolikus irodalom alapkérdéseit is érintő polémiát indított el, melynek legfontosabb pontjait is érintenem kellett.

Összefoglalva tehát: a rózsafüzér kutatásakor fontos a műfaj, a kor és a hagyomány hármasságának kapcsolattrendszere, ezeknek az értelmezési horizontja, esztétikai kontextusa. Mivel a rózsafüzér imádságának ihletésére született versek különböző műfajokban realizálódnak, elengedhetetlen annak a megállapítása, milyen műfajba tartozik a kutatott szöveg, hiszen más-más elvárások támaszthatók a különböző műfajokkal szemben. A mű értelmezése nem választható el megszületésének kontextusától és körülményeitől sem. A szerzőség is nélkülözhetetlen szempont, hiszen a szándékot és a célt is meghatározza az alkotó személyisége, világképe, élet-és társadalmi helyzete. Mivel a rózsafüzér kultusza erősen kötődik egy-egy kor hagyományrendszeréhez, választ kell arra is keresni, hogy akik az imádság sugallataira, ihletésére verset írtak, hogyan fogadták, értelmezték a rózsafüzért. Voltak - és mind a mai napig vannak - egyének, közösségek, amelyek befogadták, művelték, megélték és hasonlóan értelmezték az imádság közvetítette teológiai tartalmakat, de arra is találunk példát, hogy a szakrális szöveg csak mozgásteret jelent a deformálás lehetőségeinek, a konvenciókkal látványosan szembeszálló irányzatoknak.

A rózsafüzér-imádság szövegének, tartalmi, motivikus, strukturális elemeinek különböző módon való ismétlése a parafrázis kérdését is érinti. Az újramondás, parafrázis különböző formái a költészetet mindig jellemezték, bár koronként más-más szerepet tölthettek be. A dolgozatban vizsgált rózsafüzéres versek legtöbbször az imádság parafrázisa a hagyományhoz való ragaszkodás, a görög alétheia szó jelentésének értelmében az ismert, de elfeledett igazság újramondása, tehát az értékőrzés és értékteremtés egy módja. Az ún. titokversekben azonban a megváltás tényeit kiemelő evangéliumi mondatok megértésére, a misztérium megközelítésére helyeződik a hangsúly, akár egy egész művön keresztül.

Tanulságos annak a megfigyelése is, hogy a költői szövegekbe beépített rózsafüzér-imaszöveg vagy annak részei, motívumai milyen szándékot sugallnak. Lehet, hogy a versbe került szakrális, kötött szöveg a szerzőnek az elfogadását, tiszteletét fejezi ki, azaz a szupertextussal transztextuális viszonyban álló szöveg – esetünkben a rózsafüzér

hagyományos imádsága – révén még áttételesen is felértékelődik, szakrális tartalommal telítődik. Lehetséges azonban az is, hogy a szupertextus, tehát az új szöveg a beemelt liturgikus-szakrális szöveg számára olyan kontextust teremtsen, hogy azt deszakralizálja, domináns jellegét deformálja. Előfordul az is, hogy elemeit átírja, jelentését kiforgatja, ellentétes előjelűvé teszi. Mindez azt is eredményezheti, hogy ezáltal a szakrális többlet lehetőségétől megfosztott vers a transzcendenssel való szembenállás kifejezője is lehet. A XX. század végének szépirodalmában találunk ennek a modellnek a megvalósulására is példát, olyan eseteket, melyek során a korábban normaként működő szövegekhez való kötődést inkább az eltérés és deformálás szándékai váltják föl.

III. Az értekezés eredményei

1. Különösen a XX. századi irodalmunkban hosszú ideig háttérbe szorult a magyar spirituális irodalom számos műfajának és szövegének a recepciója. A rózsafüzér-imádság és a parafrázisai, a kor vallásos és társulati folyóirat-irodalma is feltáratlan területet jelentenek. Az értekezés célkitűzésének megfelelően ezeket a területeket is igyekezett bejárni.
2. A téma összetettsége, az imádság kultúrát teremtő jellege megkívánta a teológiai, néprajzi, művészettörténeti, nyelvészeti területek érintését is. Nem törekedhettem részletes imádságtörténet megírására, de a szerteágazó művelődés- és lelkiségtörténeti bevezetést az indokolja, hogy a viszonyítási pontként szolgáló rózsafüzér-imádság katolikus hitéletben betöltött szerepének ismerete nélkül a versek utalásai, képei, szimbolikája sem értelmezhető a maga teljességében. Az értekezés első része ezért követi végig a rózsafüzér-imádság kialakulását és történetének fontos szálait, a magyar és német nyelvű szakirodalom ökonomikus, eredeti megközelítésű összefoglalásával.
3. A rózsafüzér magyarországi genezisét és elterjedését feltáró, a rózsafüzéres kultúra területeit és emlékeit bemutató, több szempontot érvényesítő összefoglalást is szükségessé tette a versekben előforduló művelődés-és lelkiségtörténeti utalások sora.
4. A dolgozat nagy része a rózsafüzéres szupertextusoknak a hagyományos imádsággal létesített sokféle kapcsolatát részletezi. Ez a kölcsönviszony számos érdekességet mutat. Az összetett struktúrának, a műfajkonstituáló elemeknek (szimbólumok, kötött szerkezet, hármasság stb.) az átvétele általában a normaként szereplő szöveghez való kötődés kifejeződése, s egyúttal a hasonlóságok magyarázata is. Arra is találunk példát, hogy egy-egy

jól sikerült szupertextus kínál a továbbiakban mintát és formát, s nem csak átiratai jönnek létre, hanem gyenge utánezatai is.

Az általam vizsgált versek két csoportba oszthatók. A szűkebb értelemben vett rozáriumversek a rózsafüzér-imádság tartalmi sajátosságait, nyelvi, retorikai jellemzőit, motívumait és a műfaj kötött, lényegi jeleit (a Miatyánkkal elválasztott, háromszor tíz Üdvözlégý sokszorozó imájába beépített, háromszor öt, evangéliumi sorra utaló titok) - részben vagy teljesen – megőrző szövegtípusok. Az Egyház által szentesített szöveg századok alatt kialakult struktúrája sokféle és változatos formában jelenik meg: a versszakok száma (három, öt, tizenöt) a versszakok tematikai csoportosítása (háromszor ötös csoport) és elrendezése, a szöveg vizuális képe (a hármasság megjelenítése) mind rájátszás az egyházi gyakorlatban elfogadott szerkezetre. A rozáriumversekben azonban rendszerint elmarad az imádságos keret, hiányoznak az elmélkedés alapjául és háttérül szolgáló imaszövegek, az Üdvözlégý sokszorozó imája, a tizedeket elválasztó Miatyánk, a tizedeket záró Dicsőség és az imádságot bevezető Apostoli hitvallás is, legfeljebb a rájuk való utalással, hivatkozással találkozunk. A rozáriumversek között külön figyelmet érdemelnek azok a titokversek, melyekben a titok vagy titokcsoport felidézése, részletezése, magyarázása, igazságának tanítása, képszerű, szabadabb megfogalmazása, parafrázisa sok formájával találkozunk. A versek műfajukat tekintve lehetnek imádságok, himnuszok, dalok, lírai életképek is. A titkokat feldolgozó, elmélkedést-szemlélődést szolgáló művek között találunk elbeszélő költeményt, eposzt, sőt dramatizált, színpadi előadásra átírt változatot is. Külön figyelmet fordítottam a nyelvi, stilisztikai megoldások és eszközök részletezésére, hiszen ezeket is a gyakorlati cél, a hatás és a szándék határozza meg. Visszatérő sajátosság a tanító szándék érvényesülése, a megjelenítő ábrázolás, az epikusság, az idő-és értékszembesítő jelleg. A szimbólumok különböző szinteken szervezik a szövegeket: a rózsá-motívum, a színek (fehér, vörös, arany) és számok (három, öt, tizenöt) állhatnak önálló elemként, de gyakoribb, hogy átszövük az egész textust.

A rózsafüzéres versek nagy része esetében az imádság kötött szövegének szavaihoz, szerkezetéhez, formájához való ragaszkodás kevésbé szigorú. A versek különösségét az adja, hogy bizonyos elemeket, motívumokat adaptáltak a vallásos műfajból és gondolatkörből, de a műfaj kínálta lehetőségeket elsősorban az evangéliumi és személyes, az evangéliumi és közösségi-nemzeti párhuzamba állítására és színtézisteremtésére használták föl abból a meggyőződésből, hogy a személyes és a közösségi a transzcendencia távlatába helyezhető, sőt igazában csak így érthető és értelmezhető.

Az architextus és a szupertextusok közti kapcsolat többféle formája létezik. Az architextus szolgálhat forrásként, egy-egy gondolatsor kiindulásaként, de akár műfaji kapcsolatra, műfajmegjelölésre vonatkozó utalásként is. Szokásos eljárás a rózsafüzér-imádság egyes motívumainak, szövegrészeinek, szövegelemeinek szó szerinti, célzásszerű vagy tartalmi – jelölt vagy jelöletlen, közvetett vagy közvetlen, tipográfiával kiemelt - beépítése, mellyel a háttérjelentés kódolódik bele az aktuális szövegbe. Szolgálhat az új szöveg témájaként, beépülhet és szervessé válhat montázszerűen, vendégszöveggént. Hatósugara szerint érintheti az egész művet vagy csak egyes részeket, s eszközei szemantikai, strukturális, pragmatikai, grammatikai és stiláris szinten is megjelenhetnek. A versek elemző bemutatásakor ezekre a lehetőségekre is utalok. A rózsafüzéres szövegek alkotási módját az intertextualitás szempontjából Gérard Genette tipizálási kategóriáival is jellemeztem.

A voltaképp változatlan metafizikai horizontban élő, XX. századi modern ember is örököse a keresztény-katolikus termékeny hagyománynak. A keresztény világban ismert szakrális szövegek (Miatyánk, Hiszekegy, Te Deum, Úrangyala, Üdvözlégy) parafrázisai azonban a XX. században jóval gyakoribbak neves költőink életművében, mint a rózsafüzér kötött formájának parafrázisa. A rózsafüzért imitáló szövegek között is találunk magas esztétikai értéket képviselő verseket, ezeket is az imádsággal való kapcsolat sokféleségében mutatom be.

5. A dolgozat eredménye, hogy feltárja a szövegtípusok közti mozgást, tehát az imádság szakrális műfaja, az imádság kötött szerkezetét megbontó szövegek, a ponyvák, a vallásos irodalom, az irodalmi parafrázisok és a vallásgyakorlásba visszakerült textusok kapcsolatát.

IV. Az értekezés témájában megjelent publikációk

1. A ferences források pedagógiai vonatkozásai. Vác, 2006. 91 oldal
2. Assisi Szent Ferenc és a kereszt. In: „Te vagy a szépség...” Ferences lelkiesség – ferences örökség. Tanulmányok. Vác, 2006. 1-32. oldal
3. A rózsafüzér imádsága és rózsafüzéres versek a XIX-XXI. századi magyar irodalomban. Megjelenik az Apor Vilmos Katolikus Főiskola kiadványaként 2009 tavaszán. 200 oldal